עין משפט נר מצוה

קסח א מיי' פ"ה מהל' נחלות הלכה ז סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' רפ סעיף יח:

אמר ליה רב אחא בר מניומי תא שמע נפל הבית עליו ועל אמו כו'. תימה רב ששת אמאי לא מייתי לה למתני' והלא פשוט הוא ועוד דאיהו גופיה אמר לעיל בפרק יש נוחלין (דף קיד:) האשה את בנה הא קמ"ל אשה את בנה דומיא דאשה את בעלה מה אשה את בעלה כו' אף אשה את בנה אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב ואומר רבי דמשום דהך ברייתא משבשתא היא הביאה והיה רוצה לתרצה. מ"ר:

אשה את בעלה אין הבעל יורש את אשתו כשהיא בקבר. לעיל בפ' יש נוחלין (דף קיד: ד"ה מה אשה) פי' להך מילתא מנין דבעל אינו יורש את אשתו כשהיא בקבר:

ההוא דא"ל לחבריה נכסי דבר סיסין כו'. משום דאיירי הכא בנכסים בחזקת מי הם אייתי ההיא עובדא דמיירי בה נמי לאוקומה נכסי בחזקת לוקח ובחזקת מוכר מיהו תימה היא שמביאו הגמרא שני פעמים במסכת אחת כאן ובחזקת הבתים (לעיל דף ל.):

הדרן עלך מי שמת

אבל לענין דינא לא [א]והתניא [ב]נפל הבית עליו ועל אביו עליו ועל מורישיו והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב יורשי האב אומרים הבן מת ראשון ואח"כ מת האב ובעל חוב אומר האב מת ראשון ואחר כך מת הבן מאי לאו יורשי האב בני מורישיו אחי ואי סלקא דעתך לא מצי אמר מכח אבוה דאבא קאתינא דכי כתיב תחת אבותיך יהיו בניך בברכה כתיב כי מת הבן ואח"כ מת האב מאי הוי נימא להו בע"ח ירושת אבוהון קא שקילנא לא יורשי האב אחיו מורישיו אחי דאבוה בעו מיניה מרב ששת בן מהו שיירש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב אמר להו רב ששת תניתוה האב שנשבה ומת בנו במדינה ובן שנשבה ומת אביו במדינה יורשי האב ויורשי הבן יחלוקו היכי דמי אילימא כדקתני הי נינהו יורשי האב והי נינהו יורשי הבן אלא לאו הכי קאמר [א]אב שנשבה ומת בן בתו במדינה ובן (א) בתו שנשבה ומת אבי אמו במדינה ולא ידעינן הי מינייהו מית ברישא יורשי האב ויורשי הבן יחלוקו ואם איתא נהי נמי דבן מת ברישא לירתיה לאבוה דאמיה בקבריה ולירתינהו לאחוה מן אבוה אלא לאו שמע מינה אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין מאב אמר ליה רב אחא בר מניומי לאביי אף אנן נמי תנינא [ג]נפל הבית עליו ועל אמו אלו ואלו מודים שיחלוקו ואם איתא נהי נמי דבן מת ברישא לירתיה לאמיה בקבריה ולירתו אינהו לאחי מאבוה אלא לאו שמע מינה [ד]אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב שמע מינה וטעמא מאי אמר אביי נאמרה [1]סיבה בבן ונאמרה [2]סיבה בבעל מה סיבה האמורה בבעל [ה]אין הבעל יורש את אשתו בקבר אף סיבה האמורה בבן אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב [ו]ההוא דאמר ליה לחבריה נכסי דבר סיסין מזבנינא לך הואי חדא ארעא דהוה מיקריא דבי בר סיסין אמר ליה הא לאו דבי בר סיסין היא ואיקרויי הוא דמיקריא דבי בר סיסין אתא לקמיה דרב נחמן אוקמה בידא דלוקח אמר ליה רבא לרב נחמן דינא הכי המוציא מחבירו עליו הראיה ורמי דרבא אדרבא ודרב נחמן אדרב נחמן [ז]דההוא דא"ל לחבריה מאי בעית בהאי ביתא אמר ליה מינך זבינתה ואכלית שני חזקה אמר ליה אנא בשכוני גואי הואי אתא לקמיה דרב נחמן אמר ליה זיל ברור אכילתך אמר ליה רבא לרב נחמן דינא הכי המוציא מחבירו עליו הראיה קשיא דרבא אדרבא ודרב נחמן אדרב נחמן דרבא אדרבא לא קשיא הכא מוכר קאי בנכסיה התם לוקח קאי בנכסיה דרב נחמן אדרב נחמן לא קשיא הכא כיון דאמר ליה דבי בר סיסין ומיקריא דבי בר סיסין עליה דידיה רמיא לגלויי דלאו דבי בר סיסין היא (ב) הכא לא יהא אלא דנקיט שטרא מי לא אמרינן ליה קיים שטרך וקום בנכסי:

הדרן עלך מי שמת

אבל לענין דינא לא. בתמיה. מי לא אשכחן במתני' דין זה ואמאי אמרינן וזו היא קשה דמשמע שאין מוצאין ראיה לדבריהם ומתוך כך מקשין על סברת שמועתם: ה"ג **מאי לאו יורשי האב בני מורישיו אחי [וכו'] לא יורשי האב אחי מורישיו אחי דאבוה.** ופירושו מאי לאו יורשי האב היינו בני דההוא בן שנפל הבית עליו ועל אביו כגון שנפל הבית על ראובן ועל יעקב אביו והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב יורשי האב כגון חנוך בן ראובן אומר ראובן מת ראשון ואחר כך מת האב דהיינו יעקב ומכח יעקב אני בא לירש ולא מכחו של ראובן אלמא לענין דינא אמרינן מכח אבוה דאב: ומשני **לא יורשי האב אחיו.** של ראובן שאומר ראובן מת ראשון ואחריו מת יעקב אביו וירשנו כל נכסיו של אבינו ואין לראובן אחינו חלק בהן שהרי הוא מת תחלה ובן אין לו דהכא ודאי לאו מכח ראובן באין לירש שהרי גם הם ראויין לירש את יעקב כמוהו ומורישיו אחי דאבוה אחי יעקב עשו דוד ראובן וכשנפל הבית עליו ועל מורישיו דהיינו עשו אחי יעקב אביו יורשי מורישיו כגון אחי עשו אומרים ראובן מת תחלה ועשו מת אחרון ואנו יורשין כל נכסיו כי לא יירש ראובן בן יעקב בנכסי עשו דודו תחת יעקב (ח)(אבינו) שמת כבר שהרי ראובן מת תחלה ואחר כך מת עשו ובעל חוב אומר עשו מת תחלה וראובן מת אחרון והרי יירש ראובן נכסי יעקב אביו שמת בנכסי עשו עמכם (ג) ונטל חלקו דהשתא ליכא הכא תחת אבותיך יהיו בניך (ט) דלענין דינא לא אשכחן במתני' שום ראיה למילתא דשלחו מתם והלכך קשה הוא בדיני ממונות. ומיהו הכי הלכתא כדשלחו מתם דהכי סבירא להו אלא דלא אשכחן ראיה מפורשת וכן כל הני דאמרן לעיל הכי הלכתא: **בעו מיניה מרב ששת.** יוסף בן רחל שמת בחיי אמו ואחר כך מתה רחל אמו מהו שיירש את אמו כשהוא בקבר כאילו הוא חי להנחיל לאחיו שלו מן אביו כגון לראובן בן יעקב מלאה שהוא אחיו מאביו: **במדינה.** בארץ מולדתו: **הי ניהו יורשי האב כו'.** והלא אם אין לו בנים לא לאב ולא לבן קרובי האב יורשין את שניהם או אם יש בנים לאותו בן הרי הן יורשין את האב ואת הבן: **ומת בן בתו במדינה.** ויורשי הבן הם קרובי אביו שהוא בעל אמו: **ואם איתא.** דבן יורש את אמו בקבר: **נהי נמי דבן מיית ברישא.** אמאי יחלוקו יורשי האב ויורשי הבן לירתו יורשי הבן את הכל שהרי יירש את אבי אמו תחת אמו אף על פי שהוא בקבר ולירתינהו לאחיו מן האב שהן יורשי הבן ואמאי יחלוקו עמהן יורשי האב: **לירתיה לאמיה בקבר.** דכמי שמת אחרון דמי: **אמר אביי נאמר סיבה בבעל כו'.** המקראות מפורשין ביש נוחלין (לעיל דף קיד:): **אין הבעל יורש את אשתו.** כשהיא (ד) מתה בקבר: **אין הבן יורש את אמו כשהוא בקבר כו'.** האי בקבר לא דמי להאי קבר דבעל: **ההוא דאמר ליה לחבריה כו'.** הכל פירשנו בחזקת הבתים בראשו [לעיל ל.]. ואגב גררא דמיירי מתניתין בנכסים בחזקתן נקט ליה הכא:

הדרן עלך מי שמת

מוסף רש"י

נפל הבית עליו ועל אביו. על ראובן ועל יעקב אביו, ואין ידוע מי מת קודם. **עליו ועל מורישיו.** על ראובן ועל מורישיו, כגון אחי ראובן או אחי יעקב אביו שאין להם קרוב יותר מראובן וראובן ראוי ליורשן, והיתה עליו. על ראובן, כתובת אשה ובעל חוב. או בעל חוב, ואין לו ממה לפרוע (לעיל קנז.) לו אין נכסים ולמורישים יש נכסים (יבמות לח.). **יורשי האב אומרים הבן מת ראשון.** כנפל הבית עליו ועל אביו קאי, ביורשי יעקב, כגון בני יעקב שמעון ולוי אחי ראובן, או אפילו חנוך ופלוא בני ראובן שגם הם יורשי יעקב, אומרים שבן מת ראשון, דהיינו ראובן מת ראשון ומכח אבוה דאב קאתינא, כדאמרינן בגמרא, ולא זכה ראובן בנכסי נכסי כלל ונירש אנו כל נכסי יעקב. ולענין נפל הבית עליו ועל מורישיו צריך למיתני יורשי מורישיו אומרים הבן מת ראשון (לעיל שם). **ההוא** דאמר ליה לחבריה נכסי דבר סיסין כו'. ראה על כל הסוגיא לעיל כט ב.

הדרן עלך מי שמת

רבינו גרשום

אבל לענין דינא לא דיינינן הכי דמצי אמר להו מכח אבוה דאבא קא אתינא. לא והתנן נפל הבית עליו ועל אביו עליו ועל מורישיו והיה עליו כתובה ובעל חוב יורשי האב וכו'. מאי לאו יורשי האב בני בניו של מת כגון שנפל הבית על אליפז ועל עשו אביו והיו טוענים יורשי האב בני אליפז על אליפז נפל תחלה ולא באו נכסים לידו ואנו מכח אבוה דאבא אתינן בנכסים ולא מכח אליפז אבינו ואין עלינו לפרוע מחובו כלום אלמא דלגבי דינא אמרינן תחת אבותיך יהיו בניך ואמרי' מכח אבוה דאבא אתינן: עליו ועל מורישיו אחי. שהיו ראובן ושמעון אחים ולא היו לשמעון בנים אלא ראובן היה יורש שלו ולא היו לראובן נכסים כלל והיה על ראובן כתובת אשה ובעל חוב ולשמעון היו נכסים ונפל הבית על ראובן ועל שמעון וטענו יורשי מורישיו דהיינו בן ראובן ואמר ראובן מת תחלה ולא אתו נכסי ליד ראובן ואנו לאו מכח ראובן אתינן אלא מכח שמעון אחי דאבא אלמא דלגבי דינא אמרינן תחת אבותיך והוה לך לירש יהיו בניך. ומשני לעולם (לא) אימא לך דלא אמרי' תחת אבותיך יהיו בניך לגבי דינא. ומתני' לא שמעי' לה כדפרישית אלא הכי פירושא יורשי האב הן אחי. כגון שנפל הבית על עשו ועל אליפז ולא היו לאליפז בנים והיה על אליפז כתובה ובעל חוב וטענו אחי אליפז על אליפז נפל תחלה ולא בא נכסי אבינו ליד אליפז ואנו מכח אבינו אתינן. ובעלי חוב אמרו על עשו נפל תחלה ואית ליה לאליפז חלק בנכסי אביו וחייבין אתם לפרוע שאתם יורשי אליפז כפי חלקו המגיעו בירושת אביו. וה"נ מפרשי' מורישיו אחי דאבוה כגון שנפל על ראובן ועל עשו לא היה לעשו בנים ויעקב היה מת וראובן לא היו לו בנים ועשו היה לו עוד אחים בעלי חוב אומרים עשו מת תחילה וראובן ירש במקום יעקב בנכסי עשו והיו לו נכסים לראובן ירושת דודו עשו ויורשי מורישיהן אחי עשו אומרים לא כי ולא ראובן מת תחלה ולא ירש כלום מעשו ואנו יורשין של עשו ולא של ראובן ואין לכם עלינו כלום: בן מהו שיורש את אמו בקבר. מאחר שהוא מת מוטל בקבר (או) אם נפלה ירושה לאמו אחר שמת אם מתה שוב אמו מהו שיורש כדי להנחיל לאחין מן האב. דלא הוי להאי בן של קבר שום יורש אלא אחיו מאביו: אב שנשבה. במקום רחוק ומת שם ומת בנו במדינה בארץ מולדתו ולא היה לו בן לאותו [בן] ואין ידוע איזה מת תחלה אי האב אי הבן יורשי האב ויורשי הבן חלוקו. ומקשי' הי ניהו יורשי האב והי ניהו יורשי הבן. והלא יורשי הבן הן הן יורשי האב ויורשי האב הן הן יורשי הבן אלא לאו הכי קאמר האב שנשבה ולא היה לו בן כי אם בן בתו ומת בן בתו במדינה או בן בתו נשבה ומת אבי אמו במדינה וזה שנשא בתו יש לו בנים מאשה אחרת הן הן יורשי הבן שהן אחין מאביו ולאב שנשבה יש לו אחין והן יורשי

רבינו גרשום (המשך)

האב שאמר יחלוקו דממון המוטל בספק הוא. ויורשי אב קאמרי בן מת תחלה (ז) ובאו נכסים ליד בנו ואנו יורשים בני אחינו. בן שנשבה ומת אבי אמו במדינה היינו נמי בן בתו ומהכא איכא למשמע אם יורש אמו בקבר אי לא. נהי נמי דבן מיית ברישא ושוב מת האב אם איתא דיורש את אביו בקבר אמאי יחלוקו בין יורשי האב ובין יורשי הבן לירתו יורשי הבן כולהו אע"ג דמית הבן ואמאי יחלוקו אלא לאו ש"מ כו': נפל הבית עליו ועל אמו יורשי הבן אחים מן האב אומרים האם מתה תחלה ונכסים לידא דבן נפלו ויורשי האם אחיה אומרים בן מת ראשון ונכסים לא נפלו לבן וקתני מודים דיחלוקו ואם איתא דהבן יורש את אמו בקבר נהי דבן מיית ברישא כו': טעמא מאי. אין הבן יורש את אמו בקבר: נאמר הסיבה בבעל ונאמר הסיבה בבן. כדאוקימנא לקראי בפרק יש נוחלין: ואין הבעל יורש את אשתו בקבר. לאחר שהוא מת אינו [יורש] להנהו נכסים דנפלו לאשתו לאחר כן אע"ג דמתה היא. אף הבן נמי אין הבן יורש את אמו בקבר: נכסי דבי בר סיסין. לאותן שקניתי הנכסים מבר סיסין אני מוכר לך והוה ליה חדא ארעא דמקריא דבי בר סיסין ולא קנאה מבר סיסין אלא כך היו קורין לה. והיה רוצה הלוקח לטורפה בשביל שמכר לו כל נכסיו דבי בר סיסין. אמר לו מוכר הא לאו דבי בר סיסין היא ולא מכרתי אותה: אוקמה רב נחמן לנכסי בידא דלוקח. דסבירא ליה דזבין ניהליה לההיא קרקע דמתקרי דבי בר סיסין: אמר ליה רבא. וכי דינא הכי בידא דמוכר הוה לך לאוקמינהו דהוה מוחזק בהו וליהוי אידך מוציא מחבירו עליו הראיה: ורמי דרבא אדרבא. דלעיל סבירא ליה דבידא דמוכר הוה ליה לאוקמה והוה לוקח המוציא מחבירו והכא סבירא ליה בידא דלוקח הוה ליה לאוקמה והוה ליה המוכר המוציא מחבירו: קשיא דרב נחמן אדרב נחמן. דלעיל אוקים לנכסי בידא דלוקח והוה מוכר מוציא מחבירו עליו הראיה והכא אוקמינהו בידא דמוכר דמוחזק הוא והוה ליה לוקח המוציא מחבירו עליו הראיה. התם קסבר רבא מוכר קאי בנכסי להכי קאמר דלוקח הוה צריך להביא ראיה. אבל היכא דאכלה שני חזקה הלוקח מוחזק הוא בקרקע וקאי להכי קאמר המוכר הוה צריך להביא ראיה ואידי ואידי חד טעמא הוא: התם משום הכי אוקמיה רב נחמן בידא דלוקח דכיון דכולי עלמא קרו להאי קרקע דבי בר סיסין והוא מכר לו כל נכסי דבי בר סיסין ואמר האי קרקע לאו דבי בר סיסין היא עליה דידיה דמוכר רמיא לגלויי ולמיתי ראיה דלא דבי בר סיסין היא כדאמר הוא והיכא דלא מייתי ראיה איהו הוא דאפסיד אנפשיה משום הכי אוקמה בידא דלוקח אבל הכא דינא הוא דאיהו מייתי ראיה הלוקח הואיל דאיהו אכלה שני חזקה. והא מוכר אמר אנא בשכוני גואי הואי לא יהא דיניה פחות מההוא דנקיט שטרא בידיה ונפיק עליה ערער מי לא אמרינן ללוקח קיים שטרך וקום בנכסך ולא קשיין אהדדי. לא איתפרש לן אמאי מייתי הכא מעשה דבי בר סיסין: הדרן עלך מי שמת

מסורת הש"ס

א) צ"ל והתנן, ב) [לעיל קטו.], ג) [לעיל קנח:], ד) לעיל קיד:, ה) [לעיל קיד:], ו) לעיל ל., ז) [לעיל כט:], ח) [צ"ל אביו], ט) [תהלים מה].

תורה אור השלם

1 ולא תסב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי איש בנחלת מטה אבתיו ידבקו בני ישראל: במדבר לו ז

2 ולא תסב נחלה ממטה למטה אחר כי איש בנחלתו ידבקו מטות בני ישראל: במדבר לו ט

הגהות הב"ח

(א) גמ' ובן שנשבה ומת אבי אמו כצ"ל ותיבת בתו נמחק: (ב) שם לגלויי דלאו דבי בר סיסין היא התם לא יהא אלא: (ג) רשב"ם ד"ה ומשני לא וכו' בנכסי עשו עמכם ואטול חלקו דהשתא וכו' ולענין דינא: (ד) ד"ה אין הבעל וכו' כשהיא בקבר כצ"ל ותיבת מתה נמחק:

ז) אולי צ"ל ולא באו נכסים לידו ואנו יורשים לנכסי אחינו.